

ŞİRKET SUÇLARI VE CEZA HUKUKU SİSTEMİ: KITA AVRUPASINDAN TECRÜBELER

Yazarlar:

Annie Thébaud-Mony Prof. Dr., Institut national de la santé et de la recherche médicale (INSERM - Fransa Ulusal Sağlık ve Tıp Araştırmaları Enstitüsü)
ve
François Lafforgue PhD, Teissonnière-Topaloff-Lafforgue Hukuk Bürosu, Fransa

Yayınlanma Yeri:

Policy and Practice in Health and Safety Dergisi (11.2.2013)
(İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Siyaseti ve Pratiği Dergisi)

Gönüllü Çevirmenler:

Asım Aldemir

Gül Ay Tanal Kaynakoğlu

Fulya Tunca

Düzeltilme: Aslı Odman (Terminoloji ve içeriğe dair düzeltmelerinizi iletebileceğiniz adres:
asliodman@gmail.com)

ÖZET

Avrupa’da, meslek ile alâkalı hastalık ve kazaların kurbanları genellikle sosyal güvenlik kurumları tarafından toplu tazminat almaya hak kazanır. Fransa’da, bununla beraber, bir çok başka ülkenin sisteminden farklı olarak, kurbanlar, hukuk mahkemelerinde işverenin “mazereti olmayan / bilinçli taksiri” olduğunu ispatlayarak ilave tazminat da alabilirler. Aynı zamanda, hem Fransa hem de İtalya’da, bu kurbanlar ceza davalarına müdahil olabilir ve hukuki taraf olarak tazminata hak kazanabilirler. Bu makale, endüstriyel suçlar (veya geniş anlamda şirket suçları) ile mücadelede ciddi ilerlemeler kaydeden İtalya ve Fransa Ceza Mahkemelerinde son zamanlarda alınan kararların sosyo-yasal analizini sunmaktadır. Biri Fransa’dan, Toulouse Temyiz Mahkemesi’nden, diğer ikisi ise İtalya Torino’daki mahkemelerden üç dava incelenmiştir. Bu davalar, ilgili şirketlerin üst düzey yöneticilerinin 3 ile 18 yıl arasında değişen sürelerde hapis cezasına mahkum edilmesi ile sonuçlanmıştır. Hukuki taraf niteliğindeki mağdurlar bu kovuşturmalarda önemli bir rol oynamıştır. Bu davaların her biri – bir tanesi, biri ilk derece mahkemede diğeri de temyizde olmak üzere iki kararın konusu olmak üzere – ceza takibatlarının başlatılmasına neden olan olgular ve hukuk mantığı açısından farklılıklar içermektedir. Bununla beraber endüstriyel grupların ve üst düzey yöneticilerinin çalışma ve çevre ile alâkalı suçlarda sorumlu tutulmaları hakkında ceza yasalarının evrildiği yönün araştırılması açısından bu davalar, hem Avrupa’da hem de uluslararası hukuk uzmanlarının ilgisine mazhar olan benzerliklere sahiptirler.

Anahtar Kelimeler

Ceza Kovuşturmaları, sağlık, çalışma ile alâkalı riskler, taşeronluk (alt yüklenicilik), emek

Önsöz

Avrupa’da, birkaç ufak istisna dışında, ölümcül iş kazaları ve – çalışma ile alâkalı, çevrenin kirlenmesi ile ilintili ya da ikisinin birlikte gerçekleştiği durumlar dahil olmak üzere – ciddi hastalıklara sebep olabilecek endüstriyel kirlilik, yargılamayla yetkili mahkemeler nezdinde, kurbanların ya da kurbanların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin tazminat almaya hak kazanabildiği temel durumlardan sayılır.¹ Bununla birlikte, asbestin sağlık açısından sebep olduklarının ve endüstriyel aktörlerin bu olaylardaki sorumluluğunun açığa çıkması konusunda başarı sağlayan toplumsal hareketler, bundan sonra mahkemelerin yalnızca şirketlerin özel hukuk karşısında tazminat ödemeye mahkum edildikleri davalar² dışında, amaçları cezai sorumluluklarının³ da teslim edilmesi olan davalar açılmasında etkin rol oynamıştır.

Bu makale Fransız ve İtalyan ceza mahkemelerinin bu yönde aldığı kararların zeminindeki ilkeleri belirlemeyi amaçlar. **Bu kararlar “endüstriyel suçlar” (şirket suçları) ile mücadelelerin geldiği merhaleyi gösterir.** Üç dava incelenmiştir: Fransa’dan, Toulouse Temyiz Mahkemesi’nin 24 Eylül 2012’de AZF⁴ (21 Eylül 2001’de kimya tesisindeki patlama)⁵ davasında verdiği karar, ve İtalya’da Torino’daki mahkemeler tarafından 16 Nisan 2011 ve 28 Şubat 2013’de verilmiş iki karar; ki bunların ilki Thyssen-Krupp davasında (demir çelik tesisinde yangın)⁶, ikincisi ise 13 Şubat 2012’de Eternit (asbest kurbanları)⁷ davasında hükme bağlanmıştır. Bu davalardaki, alınmasında mağdurların önemli bir rol oynadığı kararlar, üst düzey yöneticilerin 3 yıldan 18 yıla değişen hapis cezaları almasına hükmetmiştir.

Fransa’da, çalışma ile ilgili kaza ya da hastalıkların kurbanları, sosyal güvenlik kurumlarından sabit rakamlı bir tazminata hak kazanır. Kurbanlar sağlık probleminin doğası itibarı ile çalışma ile ilgili olup olmadığına karar veren sosyal güvenlik kurumlarına iş kazası ya da hastalığını bildirir. Eğer iş kazası ya da hastalık konusunda bir tespit yapılırsa, sosyal güvenlik

¹ Eurogip. *Détection et reconnaissance des maladies professionnelles en Europe. Actes des débats d’Eurogip du 15 mars 2012*. Paris: Eurogip, 2012. www.eurogip.fr/fr/produitsinformation/conference-annuelle-les-debats-d-eurogip/266-debats-mp-2012. Viewed 07 November 2013.

² Henry E. *Amiante: un scandale improbable*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2007

³ Thébaud-Mony A. *Travailler peut nuire gravement à votre santé. Sous-traitance des risques, mise en danger d’autrui, atteintes à la dignité, violences physiques et morales, cancers professionnels*. Paris: La Découverte, 2008. [Çalışmak Sağlığa Zararlıdır, çeviren: Ayşe Güren, 2012 Ayrıntı Yayınları]

⁴ AZF (Azote Fertilizer), TOTAL adlıçokuluslu şirketinin Toulouse’da azotlu gübre üreten fabrikasının adıdır. (çn.)

⁵ Cour d’Appel de Toulouse, 24 septembre 2012. *Dalloz actualités*, 19 octobre 2012.

⁶ Tribunal de Turin, 16 avril 2011; Une leçon du droit pénal italien. *Semaine Sociale Lamy*, 05 mars 2012; 1528: 4.

⁷ Tribunal de Turin, 13 février 2012; Une leçon du droit pénal italien. *Semaine Sociale Lamy*, 05 mars 2012; 1528: 4.

kurumu kısmi sürekli sakatlık (KSS) seviyesini sekele⁸ (patolojik ya da travmaya bağlı kronik rahatsızlık) göre belirleyecektir ve kurbanın KSS seviyesi %10 un altında ise götürü bir tazminatı veya KSS %10'a eşit ya da daha fazla ise buna göre oranlanmış bir rakamı öder.⁹

Kurbanlar beraberinde eğer hukuk mahkemelerinde de (sosyal güvenlik mahkemeleri) işveren sorumluluğunda "mazereti olmayan / bilinçli taksir"¹⁰ olduğunu ispat edebilirlerse ilave tazminata hak kazanırlar. 28 Şubat 2002¹¹ tarihli kararda, üst mahkeme "bilinçli taksiri" işverenin güvenliği sağlama sorumluluğunu yerine getirmemesi şeklinde tanımlamış ve iki koşula bağlamıştır: işverenin tehlikenin farkında olması / farkında olmuş olması gerekliliği ve çalışanı korumak için gerekli önlemleri almakta yetersiz olması. Bilinçli taksire hükmedildiğinde, kurban tazminat aylığını arttırmayı, fiziksel ve psikolojik acı, hayattan zevk alma duygusunu kaybetmesi veya fiziksel deformasyona uğramak gibi diğer hasarlar için de ilave tazminat almayı umabilir.¹²

Kurbanlar aynı zamanda "X" hakkında ya da ismi belirli bir kişi hakkında şikayette bulunabilir. Fransa'da, politik otoritelere ihbar yetkisi olan Savcılık¹³ kovuşturma açabilir ya da davayı kapatabilir. Eğer savcı davayı kapatırsa, kurban kapama kararının etrafından dolaşarak hukuki taraf olarak kovuşturma başlatılmasını sağlayıp, konuyu ceza mahkemelerinin önüne getirebilir. Kurban, tabii ki, Toulouse AZF davasında olduğu gibi, var olan bir ceza davasındaki müdahil tarafı da olabilir. Kaza ya da hastalığın doğası itibari ile çalışma ile ilişkili olduğu durumda, kurbanlar ceza mahkemelerinde dava açma hakkına sahip olurlar, fakat hasarların tazmini sadece Sosyal Güvenlik Kanunu'nun L. 452-3 kısmında belirtilen ayrıcalıklı yargılama yapılan Sosyal Güvenlik Mahkemelerinde talep edilebilir. Diğer durumlarda, kurbanlar maruz kaldıkları zararlar için hukuk ve ceza mahkemelerine tazminat almak için başvurabilir.

İtalya'da, savcılar politik otoritelerden bağımsızdır; savcılarının görevleri arasında, dikkat çekici bir durum karşısında ceza kovuşturmalarını kendi iradeleri ile başlatmak da bulunur. Bu şekilde Thyssen ve Eternit soruşturmalarını da bir İtalyan savcı başlatmıştır. Savcılık tarafından açılan soruşturma aşamasında, kurbanlar kendilerinin ifadelerinin alınması için başvurabilecek ya da kanıt niteliğindeki belgeleri sağlayabileceklerdir. Savcılık ofisi soruşturmanın bulgularını, savunma avukatı ve kurbanların avukatını dinledikten sonra soruşturmanın dava açılması için gerekliliklerin tamamlandığı ya da daha fazla soruşturma

⁸ Geçirilen hastalık ya da ameliyatın veya yapılan tedavinin geride bıraktığı bozukluk; geçirilen hastalık ya da ameliyatın veya uygulanan tedavinin daha sonra sebep olduğu organik ya da işlevsel bozukluk, (www.tibbisozluk.com dan çn.)

⁹ Dupeyroux J-J, Borgetto M and Lafore R. *Droit de la sécurité sociale*. 17ième édition. Paris: Précis Dalloz, 2011.

¹⁰ Fransızca aktarılan bu terim 'faute inexcusable' olarak kullanılmıştır, çn.

¹¹ Chambre sociale de la cour de cassation, 28 février 2002, nos. 0011793, 9917201 and 99-21255, Bulletin, 2002 V no. 81: 74.

¹² Teissonnière J P and Topaloff S. L'affaire de l'amiante. *Semaine Sociale Lamy*, 01 juillet 2002; supplément no. 1082.

¹³ "le parquet", çn.

gerektiği hususunda karar verecek olan bir yargıca gönderir. Ceza mahkemelerine intikal eden davalarda, sadece gerçek kişiler yasal olarak sorumlu olabilirler. Başka bir açıdan, mahkeme kurbanların ceza yargılamasına; tüzel bir kişiye karşı, maruz kalınan zararların tazmini sağlanması amacıyla, hukuki sorumluluk bulgusu arayabilmeleri için müdahil olmalarını kabul eder. Hukuki taraf olarak müdahil olan kurbanlar, gerçek ya da tüzel kişi olabilirler, fakat gördükleri zarar karşılığında tazminat dışında başka bir talepleri olamaz.

Şimdi bu temel farklılıkları listelediğimize ve hem Fransa hem de İtalya’da üç farklı seviye mahkeme olduğunu belirttiğimize göre, bu üç kayda değer davaya ve duruşmaların yasa hakkında ne açığa çıkardığına odaklanacağız.

Ölümcül bir iş kazası: Thyssen yangını; Torino Mahkemesi, 16 Nisan 2011

Torino ThyssenKrupp demir-çelik tesisinde Aralık 2007’de bir gece ansızın bastıran bir patlamayla başlayan yangında yedi işçi can verdi. Bu “çifte standart” uygulanmış olan bir endüstriyel vakaydı. Thyssen grubunun üst yönetimi Almanya’daki tesislerinden farklı olarak, birkaç yıl içerisinde kapatılması planlanan İtalya’daki fabrikasında iş güvenliği yatırımlarını sürdürmeme kararı almıştı. Kazadan sonraki gün, kurbanların ailelerine desteği belirtmek ve adalet istemek için Torino sokaklarında öfke dolu büyük bir gösteri oldu. İtalyanların “Beyaz Ölüm”¹⁴ dediği, çalışma esnasında ölüm endüstriyel güçlerin en adaletsiz ve kötü şöhretli şiddetinin sonucudur.

16 Nisan 2011’de, Torino Ceza Mahkemesi Batı Almanya’daki Essen’li Alman ThyssenKrupp Grubu’nun Demir-Çelik CEO’su (tepe yöneticisi) 45 yaşındaki Harald Espenhahn’ı “kasıtlı adam öldürme”¹⁵ suçundan 16 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırdı. Torino Piedmont Bölgesi yerel yönetimi, sendikalar ve sivil toplum örgütleri ile beraber 48 eski çalışan hukuki taraf olarak kovuşturmalara taraf oldu. Ayrıca İtalyan ThyssenKrupp tesisinin 5 yöneticisine de “kasıtsız adam öldürme”¹⁶ suçundan sert cezalar verildi¹⁷: Gerald Priegnitz, Marco Pucci, Raffaele Salerno ve Cosimo Cafuerri 13 yıl 6 ay ile cezalandırıldı; Daniele Moroni 10 yıl 10 ay ile cezalandırıldı.

Bu türdeki davalarda yinelenen zorluk, işyerindeki güvenlik önlemlerini uygulamakta hatalı / taksirli olan cezai sorumluların tespit edilmesindedir. Bu hatalar basitçe tesadüfi ya da uygulamaya bağlı aksaklıkların sonuçları değildir; bunlar çoğunlukla şirket yönetiminin yapısal olarak oluşturduğu iş organizasyonuna ve üst düzey yöneticilerin seçimlerine atfolunabilir.

Thyssen davasından alınabilecek ilk ders şudur: işçi sağlığı ve iş güvenliği zaafı şirket politikasında yapılan genel tercihlerin sonucu veya yapısal hatalar nedeniyle oluştuğunda ve

¹⁴ "morte bianca", bkz: http://it.wikipedia.org/wiki/Caduti_del_lavoro, çn.

¹⁵ ‘voluntary homicide’, çn.

¹⁶ ‘involuntary homicide’, çn.

¹⁷ Ravarino M. Alla ThyssenKrupp fu omicidio volontario. *Il Manifesto*, 16 aprile 2011. www.ilmanifesto.it/archivi/fuoripagina/anno/2011/mese/04/articolo/4463/. Viewed 07 November 2013.

bu konuda otoritenin delege edildiği kişinin eyleme geçme gücü olmadığı durumlarda, şirket içinde yetkinin delege edilmiş olması işverenin sorumluluğunun önüne geçemez.

İtalyan savcı yangının çıktığı gün harekete geçti ve anında başlattığı soruşturma birçok Thyssen üst düzey yöneticisinin suçlarının tespit edilebilmesi için gerekli olan delilerin toparlanmasına olanak verdi. Beraberinde Thyssen davası vakasında ve biraz sona inceleyeceğimiz Eternit davası vakasında, yargıçlar üst düzey yönetici ve yönetim kurulunun sorumlu tutulması gerektiğine kanaat getirdi.

Sanık duruşmaya çıktığında, isnad edilen suçlar kasıtlı adam öldürme¹⁸ ve bilinçli olarak güvenlik önlemlerini almama idi, ki alınmayan güvenlik önlemleri, “belirlenemeyecek sayıda insanın fiziksel güvenliği ya da hayatını tehlikeye atabilecek alışılmışın dışında büyük ölçekli yıkıcı olay” olarak tanımlanan faciaya sebep olduğu takdirde ceza katmerlenecekti. Thyssen CEO’su İtalyan otoriteleri tarafından devlet memurluğundan tamamen ve devlet ihalelerine girmekten süreli olarak men edildi. Sanık Torino temyiz mahkemesinde temyize gitti, neticesinde, 28 Şubat 2013 tarihli kararda, mahkeme kasıtlı adam öldürme kararını bozdu ve cezayı 10 yıl hapis cezasına indirdi. Diğer iki yöneticinin, tesis müdürü ve iş güvenliği müdürüne dair verilen hükümler de sırasıyla 7 yıla ve 8 yıla düşürüldü.

İtalyan mahkemelerinin almış olduğu tavır Fransa temyiz mercinin¹⁹ Total şirketinin geminin kiralayıcısı olmasından kaynaklı sorumluluğu nedeniyle hüküm giydiği ERİKA davasında (batan gemiden kaynaklı deniz kirliliği) almış olduğu tutumla mukayese edilebilir.²⁰ O davada, üst mahkeme Paris Temyiz mahkemesinin vermiş olduğu kazara yabancı bir gemiden 1999’da Fransız ekonomik bölgesinde sahillere ve kara sularına ciddi zarar veren petrol sızmasından davalıların sorumlu tutulmaması gerektiğine dair kararı bozdu. Temyiz mahkemesi sadece gemi sahibini değil de gemiyi kiralayan Total’i, uygulanan gemi yönetiminde yönlendirme gücü olması gerekçesiye deniz kirliliği yaratma suçundan mahkûm eden Ceza Mahkemesi²¹ kararını onadı.

Asbest sağlık faciası en sonunda gündeme geldi ve sonuçları ile beraber yargılandı: Torino Mahkemesi, 13 Şubat 2012

30 yıl boyunca İtalyan asbestli çimento başkenti Casale Monferrato, sadece işçiler arasında değil, doğanın ve işçi ailelerinin de kirliliğe maruz kalması nedeniyle tüm kasaba sakinlerinin maruz kaldığı mesothelyoma, akciğer zarı tümörü gibi akciğer kanseri ölümleri ile gündeme geldi. 30.000 kişilik bu kasaba binlerce hasta ve canını veren için yas tutmakta ve 1980’lerin başından beri kuvvetli bir toplumsal hareketi büyütürken adalet için savaşıyor.²²

¹⁸ ‘conscious manslaughter’, çn.

¹⁹ “Cour de Cassation”, çn.

²⁰ Chambre criminelle de la cour de cassation, 25 septembre 2012, appeal 1082938 JCP G, 19 novembre 2012, 1243.

²¹ ‘tribunal correctionnel’, çn.

²² Rossi G. *Eternit, la fibre tueuse, le combat pour la justice de Casale, ville martyre de l’amiante*. (Translated from the Italian). Paris: La Découverte, 2012.

İtalyan savcı Raffaele Guariniello'un inisiyatifi ile başlayan Torino'deki Eternit ceza davası, Eternit gibi uluslararası bir şirketin "kasıtlı felaket" olarak sınıflandırılan bir davada ceza mahkemesinin önüne sorumlu olarak getirilmesi açısından dünya tarihinde bir ilktir.

Böyle bir felaket nasıl oluştu? Asbest, solunum organları üzerindeki etkileri 19uncu yüzyılın sonlarından bu yana bilinen bir mineraldir. 1930'larda asbest endüstrisi asbestin kanserojen özelliği olduğunu ispatlayan araştırmalarını nihayete erdirmişti. O zamanlar, kesin ölümler olacağı bilinmesine rağmen bu ölümlerin asbeste maruziyetten 30 yıl sonra gerçekleşecek olması nedeniyle etkilenen bireylerin maruz kalma sonucunda öldüğünün ispatlanmasının zor olacağı inancıyla sonuçların gizlenmesine karar verildi. Ancak Selikoff adlı bir biliminsanının 1960'larda ABD'deki yalıtım çalışanları arasında yüksek seviyede akciğer kanseri üzerinde yaptığı araştırmalardan sonra asbestin ölümcüllüğü halka duyurulmaya başlandı.

Ardından asbest endüstrisinin, asbestin sağlık üzerindeki etkilerini gizleme stratejisi, 'muhtemel saldırıları önleyici saldırgan' denilebilecek bir şekil aldı. 24-25 Kasım 1971'de, endüstrinin inisiyatifi ile ilk Uluslararası Asbest Bilgi Grupları Konferansı düzenlendi. Bu konferansa 11 farklı ülkeden 35 "bilgi grubu" katıldı. Hedef, asbestin sağlığa etkileri hakkındaki bilimsel araştırmalar üzerindeki kontrolü sağlamak ve çeşitli asbest üreten ve -tüketen ülkelerin hükümetlerinin asbest ile alâkalı hastalıkların önlenmesi ve tazminat ödenmesi konusunda asbest endüstrisine karşı kabul edilemez "saldırıları" olarak algılanacak sert düzenlemeler getirmemeleri için lobi faaliyetleri organize etmektir. Dünyanın önde gelen asbest üreten uluslararası firmaları tarafından inşa edilen küresel dezenformasyon stratejisi sayesinde bu sanayinin Avrupa'da 21inci yüzyıl başına kadar yasaklanmadan sürdürülebilmesi sağlandı.

Savcılık iddianamesini, kasten adam öldürme veya fiziksel güvenliğe müdahale temelinde hazırlamak yerine, bilinçli olarak – zararlarının elimine edilmesi veya bunlara dair koruyucu önlemlerin alınması gibi- güvenlik önlemlerinin alınmadığı temelinde hazırladı, ki bu ihmalin sonucu çalışanların ya da halkın güvenliğini tehdit eden bir "felakete" dönüşmesi durumunda daha ağır hesaplanmakta idi. .

Mahkeme Eternit'in şirket yöneticileri hakkındaki suçlamaları, durum hakkındaki sorumsuz davranıştan doğan yalan beyanlarını²³ alıntılıyarak onayladı. İtalya'da dava yasası ihmal suçu ile hileli niyet arasında ayırım yapar. Sonrası ciddiyetine göre üç kategoriye bölünür: sorumsuz davranıştan doğan yalan beyan, doğrudan yalan beyan ve üçünün arasındaki en ciddi suç olan kasıtlı yalan beyan.²⁴ Mahkeme sanıkları, suçluların eylemlerinin bu şekilde bir sonuç doğurması olasılığı olduğunu öngörebilecek olduğu fikrine dayanan sorumsuz davranıştan doğan yalan beyan suçundan mahkûm etti. Bu suç şeklinde davalıların sonuca sebep olmak gibi bir niyetleri yok idiyse de, sonucun kendi iş organizasyonları nedeniyle açığa çıktığını kabul ettikleri varsayılır, ki bu da riskin kendisini kabul ettikleri şekilde değerlendirilebilir.

13 Şubat 2012'de Torino'da İsviçre Eternit'in eski CEO'su Stephan Schmidheiny ve Belçika Eternit'in eski CEO'su Louis Cartier de Marchienne asbest kurbanlarına karşı işlemiş

²³ 'misrepresentation', çn.

²⁴ 'reckless misrepresentation, direct misrepresentation and intentional misrepresentation', çn.

oldukları suçlardan dolayı 16şar yıl hapse mahkûm edildiler. İki CEO ayrıca devlet memurluğundan süresiz olarak ve devlet ihalelerine katılmaktan ise 3 sene boyunca men edildiler ve hukuki taraflara yüklü tazminat ödemelerine hükmedildi. 3 Haziran 2013²⁵ tarihinde Torino Temyiz Mahkemesi bu kararı, Stephan Schimidheiny'nin çevre felaketine yol açmaktan suçluluğunu da dâhil ederek onayladı. Schmidheiny'nin hapis cezası 18 yıla çıkarıldı ve bu konuda bildirim yapan herkesin asbeste maruz kalmış olduğu kabul edilerek maruz kalan kişi başına 30.000.-Euro ödemesine karar verildi. Mahkeme ayrıca kovuşturma sırasında Louis Cartier de Marchienne'nin de hayatını kaybetmiş olduğunu tespit etti.

Torino'daki Eternit davasında kazanılabilecek olan en önemli yasal prensip yargıçlar tarafından formüle edilen 'gerçeklerin cezai karakterizasyonu'dur. Zira İtalya'da kasıtsız adam öldürme ve kasıtsız yaralama suçları tüzel kişilikler olan şirket suçlarına uygulanamamaktadırlar.

Bu nedenle Savcı Raffaele Guariniello soruşturmasını esasında çöken binaların verdiği zararların soruşturulması için yasalaştırılmış olan "çevresel felakete sebep olma" suçu ile temellendirdi. O, mahkemenin de aynı fikirde olduğu üzere, Eternit ve Thyssen yöneticilerinin "sorumusuzca davranıştan dolayı yalan beyan" (suçlular yönetiminde buldukları iş organizasyonunun sonuçlarının bu şekilde zararlara sebep olma olasılığını ön gördükleri varsayılarak) suçunu işlediklerine inanıyordu. İtalya'da sorumsuzca davranıştan dolayı işlenen suçlar, suçu işleyenlerin yasayı bilerek çiğnediği kabul edilerek daha uzun hapis cezası ile cezalandırılan kasıtlı suçlar olarak sınıflandırılır.

Thyssen davasında, riskin bilindiği yönündeki kanıt, tesisinin yangın söndürme donanımlarında iyileştirme kararının birkaç yıl ertelenmesi kararında bulundu. Yangının çıkmış olduğu atölyedeki sistemin uygun hale getirilmesi işi de ertelenmişti.

Fransa ve İtalya'da asbest meselesine yaklaşım konusunda hemen hemen hiç fark yoktur. Fransız endüstricilerinin asbestin sağlık üzerindeki etkilerini gizlemekteki rolleri, özellikle Fransa'da iki büyük asbestli çimento üreten, Eternit ve Saint-Gobain davaları ele alındığında, Torino'da mahkûm edilenlerden hiç bir şekilde az değildir. Bu şirketlerin ve başka birçok şirketin yöneticilerinin "mazereti olmayan / bilinçli işveren taksirleri" olduğu tespit edilmiştir ve İtalya'da "kasıtlı felaket" olarak adlandırılan suça iştirak etmişlerdir. Ayrıca Eternit şirketinin Korsika'daki madeni, Yeni Kaledonya'daki Societé Le Nickel tesisi, askeri tersaneler, nükleer, kimyasal, çelik, otomobil, havacılık ve uzay endüstrisi, büyük inşaat firmaları, toplu taşıma ve böyle devam eden listeyi de unutmamamız gerekir. Fakat Fransa'da, savcılar politik (ve bu nedenle ekonomik) otoritelerin her zaman etki alanında olmuşlardır. Savcılık kendi inisiyatifi ile bu tip şirketlerin içlediği toplumsal suçlar için yasal soruşturma başlatmadı. Kurbanlar Fransa'daki asbest endüstricileri hakkında şikâyette bulundular ve 1995'ten bu yana en sonunda davanın başlamasını bekliyorlar.

Fransa'daki diğer davalarda, "başkalarının hayatını tehlikeye atmak" suçu temelli cezai mahkûmiyetler verildi. Örneğin, 30 Ekim 2007 tarihli bir kararda, Temyiz mahkemesi endüstriyel kurşun kirlenmesinden sorumlu olan bir şirketi başkalarının hayatını tehlikeye

²⁵ Corte d' Appello di Torino, Sezione Terza Penale. Sentenza del 03 giugno 2013, pubblicata 02 settembre 2013.

atmak suçundan²⁶ mahkûm etti. Ceza, şirketin bu olay gerçekleştiği dönemdeki davranışlarına bakılarak, bu davranışların sonuçlarının etkisini göstermesi beklenmeden verildi. Bu karar özellikle ilk maruziyetten uzun süre sonra zararın açığa çıkacağı kanserojen maddelere maruz kalma durumu içeren davalar ile ilişkilidir.

Bir Endüstriyel Kaza: AZF Fabrikası Patlaması; Toulouse Temyiz Mahkemesi, 24 Eylül 2012

21 Eylül 2001 sabahı gerçekleşen TotalFinaElf grubunun, Toulouse şehri, AZF Grande Paroisse tesisindeki şiddetli patlama, düzinelerce ölümle ve binlerce yaralıyla sonuçlandı. Bir gazeteci tarafından birkaç dakika sonra telefonla irtibata geçilen Total grubu tesisinin İcra Kurulu Başkanı, resmi bir şekilde şöyle bir açıklama yaptı: “Biz ISO 14000 Belgesine sahibiz, bu bir kaza olamaz!” Bu uluslararası standart, şirketleri denetleyen ve kalite belgesi ile belgelendiren, özel bir standart düzenleyici kuruluş (ISO) tarafından tevdi edilmektedir. ISO 14000 Standardı çevre koruma standartlarına uygunluk ile ilgili bir belgedir. Söz konusu sanayi grubu, kimyasal kaza teorisini kabul etmeyi reddederek ve bu olayın New York Dünya Ticaret Merkezi’ne saldırının gerçekleştiği tarih olan 11 Eylül 2001’e çok yakın bir tarih olmasını kullanarak, terörist saldırı senaryosunu benimseyerek, gecikmeden müdafaa zincirini oluşturdu.

Savcı, hem gerçek bir kişi olan Grande Paroisse fabrikası başkanını hem de şirketin tüzel kişiliğini, taksirle²⁷ adam öldürme (ceza kanunu madde 221-6), taksirle fiziki yaralama (ceza kanunu madde 222-19), taksirle başkalarının mülküne zarar verme (ceza kanunu madde 322-1) ve çalışanların güvenliğini sağlayacak gerekli önlemlerin alınmasında ihmâl suçlarını isnad ettirdi. Ceza mahkemesi, sıralanan suçların sonuncusu ile ilgili olarak, şirketin üst düzey yöneticisini suçsuz buldu, savcı beraat kararına itiraz etmedi ve bu nedenle bu sonuncusu, mahkeme hükmü olarak finalize oldu. Öte yandan, Savcılık, diğer suçlarla ilgili olarak Ceza Mahkemesi’nin beraat kararına itiraz etti ve Toulouse temyiz mahkemesi sonuç olarak mahkûmiyet kararı verdi.

Yargılama süreci, temyiz mahkemesinin adaletine ulaşmaya kadar bu kez, aslen savcının inisiyatifi ile 24 Eylül 2012’ye kadar tam 10 yıl sürdü. Felakette bir oğlunu kaybeden ve *Toulouse association de familles endeuillées AZF*’a (Toulouse AZF mağdur / Yastaki Aileler Birliği’ne) başkanlık eden Gérard Ratier, derinlemesine belgelendirilmiş bir kitabında, Total Grubunun cezai sorumluluktan kurtulmak için ne pahasına olursa olsun çabaladığına dikkat çekti. Bu çabalara, iç denetim komitesince belirlenen gerçekleri gizlemek, yargı ile gerçekleri ortaya çıkaracak gerekliliklere karşı gelmek, kimyasal kaza ile ilgili delilleri reddetmek²⁸,

²⁶ Chambre criminelle de la cour de cassation, 30 octobre 2007, pourvoi no. 06.89365, Bulletin, 2007 no. 261, confirmé le 21 septembre 2010 Chambre criminelle de la cour de cassation, 21 septembre 2010, pourvoi no. 09-86258, inédit. For more information, visit www.legifrance.gouv.fr.

²⁷ ‘involuntary homicide’, çn.

²⁸ Ratier G. *Total détourne la loi et parasite l’enquête judiciaire*. Toulouse, 2011. www.victimeszaf.org/livre-gerard-ratier.pdf. Viewed 07 November 2013.

Grande Paroisse'ın Toulouse'daki mahallinin, 21 Ekim 2001'deki geçici alt taşeronu olan ve kazada ölen Mr Jandoubi'yi insafsızca suçlamak dahildi.

24 Ekim 2012 tarihli kararını açıklarken, Toulouse Temyiz Mahkemesi şunları belirtmiştir:

“Şehir içi bölgesinde, Seveso II 'de kurulmuş olan yüksek kapasiteli tesisin Müdürü Mr. Biechlin'in, nitrat ile klorin ürünlerinin karıştırılmasının doğuracağı risklerin farkında olmaması mümkün değildi. “

Temelsiz addeddiği diğer senaryoları reddederek, Toulouse Temyiz Mahkemesinin Başkanı mahkemece kararlaştırılan mahkumiyetlerin listesini okudu. Biechlin'in, AZF tesis bölgesinin alt taşeron işçilerinin maruz kaldığı risklere karşı umarsızlık, atık yönetimi organizasyonu konusundaki ihmal ve içinde tehlikeli ve karşılıklı etkileşim içine girebilen kimyasalların kullanıldığı alanların etkin kullanımı ve dağılımı konusundaki önlem eksikliği gibi suçlarını vurguladı. Toulouse Temyiz Mahkemesi, taşeron olarak çalışan şirketlerin çalışanlarına verilen eğitim ve kimyasal maddelerin tehlikesi hakkında bilginin yetersizliğine dikkat çekerek karar gerekçesini sonlandırdı:

“Bu isnad edilen suçlar içerisinde, çalışanları risk altında oldukları bir pozisyona onlara bu riskle mücadele edecek kaynakları vermeden göndermelerine dair işletme kararı, tüm işletme bilgisi ve farkındalıkla verildiği için en ciddi olanıdır ve sonuç olarak 21 Eylül 2001 Patlaması'nın ortaya çıkardığı gerçeklerinin açıkça gösterdiği üzere onlar sadece çalışanları riske atmadılar, bunun ötesinde bütün tesis ve hatta Toulouse'un bütün nüfusunu sürekli bir tehlike altına soktular.”

Biechlin, 1 yıl nezarete kalmak koşuluyla, 3 yıl hapisle cezalandırıldı ve ayrıca, 45.000 Euro para cezasına çarptırıldı. Grande Paroisse şirketi, yasanın izin verdiği en yüksek miktarda, yani 225.000 Euro para cezası ile cezalandırıldı. Duruşmadaki ihmalin sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, bu kararlar, az miktarda sayılacak bir meblağa karşılık gelmekteydi. Bununla birlikte, cezai mahkumiyetlere ilaveten, hukuki taraflara tazminat olarak milyonlarca Euro ödenecekti. Çok riskli sanayi işletmelerinde çok sık rastlanan iş, risk ve sorumluluğun taşeronlara aktarılması süreci bu gerekçeli karar ile mahkum edilmiş oldu. Bu karara karşı şirket, bir üst derece mahkemeye başvurmuş durumda.

Toulouse Temyiz Mahkemesinin 24 Ekim 2012'de verdiği karar tarihsel öneme sahiptir. Birincisi, bu karar bir tesis yöneticisinin, bir endüstriyel kaza ile ilgili olarak hapisle cezalandırıldığı yıl olan 1976'dan beri Fransa'da ilktir. İkincisi, bu yargılama süreci, taşeron firmayı tek sorumlu olarak sunan Fransa İş Kanunu bünyesinde, çoğunlukla yasal sorumluluktan korunan ana işveren şirketlerin yararlandığı dokunulmazlık duvarında bir gedik açtı.

Bu karar, ayrıca, bu tür davalarda çizilecek nedensellik bağıni karakterize eden diğer ilkeleri de tanımlamaktadır. AZF örneğinde, Yüksek Mahkeme²⁹ yargı sürecindeki, pek çok senaryoyu (terörizm, meteorit düşmesi, elektrik kaçağı ve pek çok başkaları..) kararlı bir biçimde reddetmiştir. Ancak Mahkeme ihmal ile kaza arasındaki nedensel bağıni kesin değil, muhtemel, yani hipotetik olduğu, kimyasal kaynaklı bir kazanın kuvvetle muhtemel olması ile şirketin vahim ihmali arasındaki gri bir alanda konumlandığı temellendirmesi ile şirketi

²⁹ 'Tribunal de grande instance', çn.

sorumlu bulmadı. Zira dar bir yorumu dayatan Fransız ceza yasası, hatalı davranış ve zarar arasında net nedensellik gerektirmekteydi.

Ancak, Toulouse Temyiz Mahkemesi, patlamanın diğer muhtemel nedenlerini reddettiği için gerekçesinde şunları ifade etmiştir:

"... kazanın nedenin, birbiriyle uyumsuz malzeminin yukarıda açıklanan şartlar altında tepkimesini olduğuna dair en küçük bir şüphe dahi kalmamıştır." (Fransızca orijinalinden çevrilmiştir)

Sonuçlar:

Bu durumların her biri ayrı ayrı, cezai yargı usulleri müessesesinin arkasındaki olgular ve mantıksal temelleri çerçevesinde kendine özgü olarak düşünülebilecekken, gerek Avrupa'da, gerekse uluslararası düzlemdeki yasa yorumcularını, kararların arkasındaki yönelimleri sorgulamaya sevkedecek ortak özelliklere de sahiptirler. Bu yönelimler sayesinde ki, çalışma kaynaklı ya da çevresel tehlike durumlarında, sanayi gruplarının yöneticilerinin-ki, bunlar gerçek kişilerdir-ve şirketlerin -tüzel kişiliklerin- sorumlulukları sorgulanabilir ve cezalandırılabilir olması garantiye alınacaktır.

İlk olarak, bu üç durumun hepsinde, alt kademelerdeki çalışan ve yöneticilere değil, sınıai stratejileri seçmek konusunda sorumlu olan sanayiciler aleyhine para cezaları getirilmiştir. Bu noktada, üç yargılama sürecinde de, sanıklar tarafından geliştirilen stratejilerde belirginleşen ve adalet sisteminin kural ve gereklerine karşı geliştirilen tavır dikkate değerdir. İkinci olarak, mahkeme kararları, istemsiz olarak / taksirle adam öldürme ya da yaralama konusunda, kurbanları ve onların mirasçılarının zararlarını telafi etmeye odaklanan durumlarla sınırlanmamışlardır. Örneğin İtalyan Ceza yargılaması sistemi, sorumlulukları ortaya koyulan bölgesel yetkilileri asbest sözkonusu olduğunda dekontaminasyon', ulusal sağlık sigortası kurumunu ise asıl ekonomik yükü taşımak üzere yükümlülüklendirebilir.

Nihayetinde, İtalyan ve Fransız mahkemeleri kararlarında, sanayi gruplarının yöneticileri tarafından yapılan stratejik tercihlerle oluşan yapısal ve yönetsel yanlışları da konu etmeye başladılar. Torino mahkemeleri üst düzey yöneticiler tarafından yapılan bu seçimlere bağlanabilecek güvenlik zaafı buldular. AZF örneğinde, Toulouse Temyiz Mahkemesi'nin kararı, altışverenin işçilerine verilen bilgi ve eğitim zaafiyetinin, anaışverenin ciddi bir görev

Avrupa'da sanayi kazalarında sorumluluğu bulunanların dokunulamazlığı duvarında gedik açan bu davalarda kaydedilen ilerlemeler, şirket suçlarının cezalandırılması konusunda rutin ceza yargılamalarına alternatifler konusunda düşünölmeye değer bir ortam yaratmıştır. Kıta Avrupa'sının bazı ölkelerinde bu tip sosyal ve çevresel suçları yargılamakla yetkilendirilecek bir Avrupa Ceza Mahkemesi kurmak üzere sosyal hareketler oluşmaktadır. İşçilerin, halkın ve çevrenin esenliğini olumsuz etkileyen sanayi suçlarını teşhis edip, engellemeye adanmış bir sivil toplum örgütü olan Interforum çerçevesinde ise hem ulusal hem de supranasyonal Avrupa Caza Hukuku sistemleri içerisinde reformu savunularak, Ceza Hukuku'ndaki 'kasıt unsuru' kavramının yeniden tanımlanması, bu haliyle iptal edilmesi ve 'basit rıza' kavramı ile ikamesini önerilmektedir. "Bilinçli farkındalık ve Ceza Hukuku'nun yasaklamalarını ihlal

etmek için özgür irade" olarak tanımlanan kasıt ile 'şirketin eylemlerinden doğan, öngörülebilecek sonuçlarının kabul edilmesi' şeklinde tanımlanan rıza arasında bir fark olduğu gözetilmelidir. Bu bağlamda 'rıza', zımnı muvafakat³⁰ kavramına yakın düşmektedir. Bu farkın gözetiliyor olması, sonuçlarına kasıtlı onay verilmiş herhangi bir örgütlü / şirket eylem/ine sorumluluk atfedebilmesine imkan sağlayacaktır. Yukarıda serimlenmeye çalışılmış karar gerekçeleri, Ceza Hukuku'nda veya tefsirinde davalar esnasında mobilize olan sendikalar ve mağdur organizasyonlarının mücadele ettiği hatta bir dönüşüme kapı aralayacak potansiyel taşımaktadırlar.

³⁰ "acquiescence", çn.